

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора **Чернухи Надії Миколаївни** на дисертаційне дослідження **Попової Альони Олексіївни** на тему *«Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатах Америки»*, подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Рух України до побудови демократичного суспільства з високими соціальними стандартами якості життя значно актуалізує вивчення міжнародного досвіду соціальної роботи.

Визнаним є те, що Сполучені Штати Америки мають унікальний багаторічний досвід активізації й розвитку місцевих громад, розгалужену систему суб'єктів соціальної роботи, потужну нормативно-законодавчу базу щодо забезпечення потреб дітей та захисту їх прав і свобод.

Відтак, переконливою і продуктивною для української соціально-педагогічної практики є мета дослідження А. О. Попової – дослідити зміст, моделі та технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та визначити шляхи впровадження американського досвіду в українську практику.

Відповідно до поставленої мети дисертанткою успішно виконано основні завдання дослідження:

- розкрито сутність базових понять дослідження;
- висвітлено особливості становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки;
- охарактеризовано зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки;
- висвітлено сутність моделей та технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки;
- визначено шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в українську

практику.

Вивчення наукових джерел, нормативно-правових актів, стану соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та України дало змогу дисертантці вдало виявити низку суперечностей між:

- потребою у використанні потенціалу місцевої громади як ресурсу для соціальної роботи з дітьми та недостатнім рівнем її організації в місцевих громадах України;
- необхідністю розвитку соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах та її недостатнім теоретичним обґрунтуванням;
- об'єктивною доцільністю імплементації в українську практику досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та низьким рівнем його імплементації в діяльності об'єднаних територіальних громад.

Означені суперечності влучно фіксують сучасні виклики українського соціуму.

На особливу увагу заслуговує джерельна база дослідження, зокрема, нормативно-правові документи Сполучених Штатів Америки та України (закони, постанови, накази, розпорядження уряду); матеріали сучасних українських та зарубіжних досліджень, результати яких викладено у дисертаціях, авторефератах, збірниках наукових праць, матеріалах міжнародних, всеукраїнських конференцій, науковій періодиці та багатотомних серійних виданнях, зокрема в іноземних: «Science, Social Work, Prevention: Finding the Intersections», «Community Social Work and the Learning Circle», «Evaluating a Community-School Model of Social Work Practice» (2008), «Teaching Community Organizing in a BSW Curriculum», «Community Building in Social Justice Work: A Critical Approach», «Social Work Values in Human Services Administration: Implications for Social Work Education», «The community and the Social Worker». Для з'ясування сучасного стану соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

використано електронні інформаційно-освітні ресурси: ERIC, Google Scholar, Scopus, Web of Science.

Суттєво посилює значущість дослідження А. О. Попової те, що власні наукові положення вона ґрунтує на глибокому теоретичному аналізі термінологічного апарату дисертаційної роботи, якісному дослідженні методологічних, теоретичних, змістових і процесуальних аспектів.

Не викликає сумнівів і є переконливою наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів, які полягають в тому, що: вперше досліджено та висвітлено зміст, моделі та технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; узагальнено та систематизовано теоретичні підходи до розуміння поняття «громада»; здійснено класифікацію громад за ознаками (соціальною функцією, характером діяльності, рівнем згуртованості та організованості, тривалістю існування, кількісним складом, спільною ідентичністю, місцем їхнього існування, лобіюванням інтересів); обґрунтовано поняття «соціальна робота з дітьми у місцевій громаді» як сукупність цілеспрямованих комплексних дій суб'єктів соціальної роботи, які надають дитині різні види соціальної підтримки на рівні місцевої громади через застосування різноманітних моделей і технологій соціальної роботи; висвітлено фундаментальні принципи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки (гуманізму; об'єктивності; системності; феміліцентризму; толерантності; позитивного образу громади; соціальної справедливості); визначено та охарактеризовано етапи становлення місцевих громад в Сполучених Штатах Америки тощо.

Вважаємо за необхідне відзначити практичне значення одержаних результатів, яке полягає у розробленні рекомендацій для соціальних працівників, які здійснюють соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах; моделі «Забезпечення соціальної роботи з дітьми у громаді»; тренінгової програми з деінституалізації, а саме модуля «Сильна сім'я – сильна громада. Забезпечення стабільності реформи»; моделі «Забезпечення добробуту дітей

у місцевій громаді». Наразі означені методичні матеріали, запропоновані А. О. Поповою, є незаперечно цікавими і цінними для практики.

Дисертаційне дослідження А.О. Попової має чітку структуру: вступ, два розділи, висновки до кожного із них, загальні висновки, список використаних джерел (280 найменувань, із них – 182 іноземною мовою), 7 додатків на 20 сторінках. Обсяг дисертації відповідає нормі.

Понятійний апарат рецензованого дослідження є логічно вибудованим, узгодженим та взаємопов'язаним. Об'єкт, предмет, мета, теоретико-методологічна основа знайшли своє розкриття в основному змісті роботи, а також у висновках. Доведена актуальність та чітко визначені суперечності уможлиблюють з'ясування шляхів впровадження досвіду соціальної роботи Сполучених Штатів Америки в Україні.

До безперечних здобутків та переконливих дослідницьких результатів вважаємо за доцільне віднести наступні положення.

Уточнено визначення поняття «місцева громада» як спільноти людей, які мають соціальні, економічні зв'язки та проживають на спільній визначеній території. З'ясовано, що визначальним у здійсненні соціальної роботи є виконання соціалізуючих функцій місцевої громади, а саме: ціннісно-орієнтованої, культурологічної, нормативно-правової, соціального контролю, інтегративної.

На основі аналізу наукових досліджень американських та українських вчених визначено, що в американській практиці соціальна робота з дітьми здійснюється в тісній співпраці школи, сім'ї та місцевої громади. Уточнено, що соціальна робота з дітьми пов'язана з діяльністю створених в місцевих громадах соціальних агенціях, організаціях і центрах, які сприяють успішному процесу соціалізації дітей.

З'ясовано, що особливого значення для здійснення соціальної роботи з дітьми у Сполучених Штатах Америки є професійна підготовка соціальних працівників до роботи в місцевих громадах.

Виявлено суб'єкти соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах відповідно до означених етапів: церковні громади, благодійні організації, неурядові організації, шкільні соціальні працівники, спеціалізовані центри соціальної роботи в місцевих громадах, соціальні працівники, соціальні служби.

Встановлено, що залежно від напрямів та змісту соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки може бути організована на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях.

Виявлено, що зміст соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді Сполучених Штатів Америки складають змістові напрямки діяльності: соціальна допомога, соціальна реабілітація, соціальне обслуговування та соціальна профілактика. Відповідно до них, проаналізовано федеральні, місцеві та національні програми, спрямовані на здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

З'ясовано, що моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки спрямовані на забезпечення шляхів і форм взаємодії між основними об'єктами соціальної роботи та суб'єктами, що її здійснюють. Уточнено поняття «технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах». Це сукупність послідовно впроваджених методів, засобів, процедур і дій різноманітних суб'єктів соціальної роботи у місцевій громаді, спрямованих на відновлення, збереження або покращення соціального функціонування дітей.

Особливий інтерес викликає запропонована дисертанткою модель, яка базується на рівневому підході до здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді та складається з трьох рівнів: дитини; сім'ї; місцевої громади. До кожного з них пропонуються показники, що мають враховуватися в громаді, орієнтованій на забезпечення потреб і прав дитини. З цією метою в місцевій громаді застосовують широкий спектр технологій соціальної роботи з дітьми.

Варто відзначити інформацію про те, що зміни, що відбулися в нормативно-правовому забезпеченні державної соціальної політики в Україні, супроводжувалися появою державних та національних програм соціальної підтримки місцевого самоврядування, розширенням сфер діяльності об'єднаних територіальних громад, які позитивно відобразились на соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах країни.

Автором дисертації вдало виявлено позитивні чинники (зміни в нормативно-правовому забезпеченні соціальної роботи; реформа децентралізації влади; активізація міжсекторальної, міжвідомчої взаємодії з метою забезпечення потреб та розв'язання проблем дітей у громадах, можливість проектування соціальних послуг у місцевих громадах на основі дослідження потреб дітей) розвитку та становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України.

Незаперечно цінним і продуктивним вважаємо те, що, опираючись на визначені чинники та беручи до уваги результати теоретичного аналізу змісту, моделей і технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, А. О. Поповою переконливо і успішно визначено шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в українську практику: впровадження та використання інноваційних американських практик соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, що передбачає застосування технологій соціального проектування, технологій фандрайзингу, технологій підтримки ініціатив громад; створення навчальних програм і здійснення підготовки фахівців державних і неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми у громадах.

За результатами наукового пошуку А. О. Поповою розроблено модель «Забезпечення соціальної роботи з дітьми в громаді», яка містить такі складові, як: об'єкт (и); ознаки добробуту; суб'єкти; технології соціальної роботи; соціалізуючі функції громади. Безперечно, модель «Забезпечення соціальної роботи з дітьми у громаді» є сервісним забезпеченням процесу

здійснення професійної діяльності спеціалістів соціальної сфери, соціальних працівників, які працюють у громаді та надають соціальні послуги з метою забезпечення потреб і прав дитини, створення сприятливого соціального середовища, що є суттєвим внеском А. О. Попової у сучасну соціально-педагогічну практику.

Відтак, аналіз основних позицій дослідження дає змогу скласти загальне позитивне уявлення про науковий апарат роботи, її теоретичні засади та визначає наукову цінність і логіку зазначеної праці, що становить повний дослідницький цикл. Варто відзначити, що автором забезпечено належний паритет основних наукових категорій, положень, результатів, висновків та рекомендацій.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Попової Альони Олексіївни на тему *«Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатах Америки»*, поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка, вважаємо за доцільне висловити певні міркування щодо окремих дискусійних аспектів:

1. Варто було б конкретизувати та узагальнити передумови актуалізації наукової проблеми, що суттєво посилює її значення місцевих громад у соціальній роботі в Сполучених Штатах Америки;

2. У загальному переліку прізвищ науковців, які досліджували наукову проблему, доцільно було б виокремити чиї саме праці були базовими для з'ясування ключових позицій дослідження;

3. Потребує додаткового роз'яснення напрям соціальної роботи у місцевих громадах *«Соціальна реабілітація»*, який наразі є вкрай затребуваним в Україні;

4. Визначення поняття *«технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах»* бажано було б підсилити змістовим наповненням відповідно до загальновизнаного контексту та відповідно до викликів сьогодення.

Відтак, наведені міркування не знижують теоретичної і практичної значущості дисертаційного дослідження. Здійснений аналіз дисертації **Попової Альони Олексіївни** на тему *«Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатах Америки»* дає підстави стверджувати, що робота є завершеною, самостійною працею та відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ №3656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., №567 від 27.07.2016 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки
Київського Національного Університету
імені Тараса Шевченка

Н. М. Чернуха

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАДН
КАРАУЛЬНА Н.В.
07.06.2019р.

